

Shaxsning Kamol Topishida Tarbiyaning Roli

Baltamuratova Aksungul Perdebaevna¹, Xudayberdiyeva Shaxriniso Asrorjonovna²

Annotatsiya: Tarbiya muhit kabi inson kamolotiga ta'sir etuvchi tashqi omillardan hisoblanib tarbiyaning xususiyati, aniq maqsadni ko'zlab, insonda ijobiy fazilatlarni tarkib toptirish yo'lida tarbiyachining o'rni va muntazam olib boriladigan tarbiyaviy ishlar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Komil inson, tarbiya, maktab, jismoniy taraqqiyot, layoqat, rag'barlik, ilmiy konsepsiya, qobiliyat, malaka, ko'nikma, mehnatsevarlik, estetik, jismoniy va irodaviy rivojlanish.

Tarbiya muhit kabi inson kamolotiga ta'sir etuvchi tashqi omillardan hisoblanadi. Tarbiyaning xususiyati shundaki, u aniq maqsadni ko'zlab, insonda ijobiy fazilatlarni tarkib toptirish yo'lida tarbiyachi rahbarligida muntazam amalga oshirib boriladi. Ammo tarbiya ta'sirining kuchi va uning natijasi irsiyat va muhit kabi omillarning hamkorligi bilan belgilanadi. Inson kamoloti irsiyat yo'li bilan orttirilgan va tabiiy layoqatlar bilan belgilanib qolmay, balki butun hayoti davrida uni qurshab olgan voqelik ta'sirida orttirgan xususiyat va sifatlar bilan ham belgilanadi.

Shubhasiz, tarbiya odamning ko'zi, sochi, terisining rangiga, uning badani tuzilishiga ta'sir eta olmaydi, lekin jismoniy taraqqiyotga ta'sir etishi mumkin. Chunki maxsus tashkil etilgan jismoniy mashqlar orqali bolaning salomatligi mustahkamlanadi va chiniqtiriladi. Insonning tabiiy qobiliyati faqat tarbiya orqali, uni ma'lum bir faoliyat turiga jalb qilish orqali rivojlanishi mumkin.

Ma'lumki, bola layoqat'ini rivojlantirish, uni qobiliyatiga aylantirish va hayotga mos holda o'stirish uchun mehnatsevarlik va ishchanlik kerak. Mehnatsevarlik va muttasil o'tirib ishlash kabi fazilatlar faqat tarbiya natijasida orttiriladigan fazilatlardir. Garchand inson kamolotiga ta'sir etadigan omillar bir qancha bo'lsa ham, lekin maxsus tarbiya muassasalarida tarbiyachi rahbarligida amalga oshiriladigan tarbiya jarayoni yetakchi hisoblanadi. Chunki birinchidan, tarbiya ta'sirida turli fazilatlar o'zlashtiriladi va bilim, ma'lumot egallanadi, mehnat va texnik faoliyat bilan bog'liq ko'nikmalar, malakalar ham maxsus uyushtirilgan tarbiya orqali hosil qilinadi.

Ikkinchidan, tarbiya tufayli tug'ma kamchiliklarni ham o'zgartirib, shaxsni kamolga yetkazish mumkin. Masalan, ko'rlar, garanglar ham o'qitilib, sog'lom kishilar qatori hayotga tayyorlanadi. Uchinchidan, tarbiya yordamida muhitning salbiy ta'sirini ham yo'qotish yoki bartaraf qilish mumkin. To'rtinchidan, tarbiya doimo kelajakka qaratilgan maqsadni belgilaydi. Shu tufayli, u shaxsning kamolga yetishini tezlashtiruvchi rol o'ynaydi. Inson kamol topishida maktabning ahamiyati katta. Bolalar maktabga qadam qo'yar ekan, ular o'quv mehnati bilan band bo'ladilar. Bolalar maktabda fan asoslarini egallash bilan birga, ularda sekin-asta ilmiy dunyoqarash shakllanib boradi. O'qituvchi-tarbiyachilarning rahbarligida insonga xos bo'lgan yuksak fazilatlarni egallaydilar. Tarbiyaviy ishlarni reja asosida tashkil etish bolani tarbiyalashda oilaga har vaqt, yordam ko'rsatadi. Tarbiyachi o'z tarbiyalanuvchisining oilaviy sharoitidan xabardor bo'lishi, pedagogik maslahatlarga, yordamga muhtoj bo'lgan oilalarga yordam berishi mumkin. Tarbiyachi uchun bola bo'sh vaqtini kimlar bilan o'tkaziyotgani va nimalar bilan mashg'ul bo'layotgani ahamiyatsiz emas. Chunki o'z holiga tashlab qo'yilgan bola ko'chaning salbiy ta'siriga berilib ketishi mumkin.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, inson faqat faoliyatda rivojlanadi, undan tashqarida rivojlanish yo'q. Bola juda yoshligidan boshlab kattalar yordamida tashqi muhit bilan turli xil aloqada bo'ladi.

¹ Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti "Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi" kafedrasida katta o'qituvchisi

² Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-kurs talabasi

Maktab yoshida bu aloqalar o'qish va shu bilan bog'liq bo'lgan boshqa faoliyat bilan bog'lanadi va bular rivojlanish uchun manba sanaladi.

Pedagogik jihatdan to'g'ri uyushtirilgan har qanday faoliyat shaxsning aqliy va irodaviy rivojlanishiga ta'sir etadi. Demak, bola ulg'aya borgan sari uning faoliyati ham shakli va mazmuni bilan hamohang o'zgarib boraverar ekan. Masalan, bog'cha yoshida bolalarning asosiy faoliyat turi o'yin bo'lsa, maktab o'quvchisi uchun o'qib, mehnat qilish asosiy faoliyat bo'lib qoladi. Demak, bola hayotida faoliyat turlarining o'zaro munosabati ham o'zgaradi va buning ta'sirida bola kamoloti ham yangi, yuqoriroq bosqichga ko'tariladi.

Umuman, pedagogik jihatdan to'g'ri uyushtirilgan har qanday faoliyat bola shaxsining aqliy, axloqiy, estetik, jismoniy va irodaviy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Raxbarlik qilinmagan faoliyat esa biryoqlama yoki salbiy ta'sir etishi mumkin. Shunday qilib, inson taraqqiyotining ilmiy konsepsiyasi inson kamolotiga ta'sir etadigan omillarni tahlil etib, inson kamoloti va uning shaxsini shakllantirishni yagona va bir butun jarayon ekanligini ta'kidlaydi. Bu jarayonda insonning faolligiga katta o'rin beriladi. U faoligi bilan o'z shaxsini shakllantira oladi. Tarbiyachi tomonidan qo'yiladigan maqsad aniq bo'lsa va bu maqsadga erishish uchun odam astoydil harakat qilsa, kutilgan natijaga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.Movlonova "Pedagogika" (Pedagogika nazariyasi va tarixi) Toshkent-2010.
2. N.Voxidova "Pedagogika" (Pedagogika nazariyasi va tarixi) Toshkent-2010.
3. N.Raxmonqulova "Pedagogika" (Pedagogika nazariyasi va tarixi) Toshkent-2010.
4. Балтамуратова А.П. Развитие творческой деятельности будущих педагогов начального образования в контексте развивающего обучения Нукус давлат педагогика институти "Fan va jamiyat" ilmiy-uslubiy jurnali 4-son/ 45-47 бетлар, Нукус 2022
5. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy tayyorlash jarayonida ijodiy faoliyatini takomillashtirish samaradorligi TDPU "Ilmiy axborotlari" jurnali 11-son 2022
6. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi ijodiy faoliyatining mazmuni va tuzilishi M.Ulug'bek nomidagi UzMU "UzMU xabarlari" ilmiy jurnali, 1/1 2023 ISSN 2181-7324
7. Baltamuratova A.P. EFFICIENCY OF IMPROVING THE CREATIVE ACTIVITY OF THE FUTURE PRIMARY EDUCATIONAL TEACHER IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, JIF:7.2 56–60. Retrieved from <https://www.sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/512> Berlin 10785, Germany 16 January 2023
8. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchi faoliyatida pedagogik va ijodiy qobiliyat. Impact Factor: 9.2 ISSN-L: 2544-980X. Miasto Przyszłości Kielce 2022 <https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/822/76>
9. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini takomillashtirish. YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS, (2022, November 28) Prague, Czech. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7370316>
10. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirishda pedagogik muloqotning o'ziga xos xususiyatlari va funksiyalari. «Zamonaviy dunyoda Innovatsion Tadqiqotlar, Nazariya Va Amaliyot» Nomli Ilmiy, Respublika Onlayn Konferensiya, Attribution 4.0 International (2022). 1(27), 138–148. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7376276>
11. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirish «XXI asr ko'nikmalarini ommalashtirishda talabalarning roli» Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya I-qism. Jizzax shahri 18 noyabr 2022 yil

12. Baltamuratova A.P. & Raxmatova R.D. (2022). Aniq Va Tabiiy Fanlarni O'qitish Metodikasini Takomillashtirish Nazariy Bilimlarini Amaliyot Bilan Bog'lash. Miasto Przyszłości, Impact Factor 9.2. N 29, Pp. 286–289. Retrieved from <https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/775>
13. Baltamuratova A.P. & Raxmatova R.D. (2022). PEDAGOGIKA TA'LIM YO'NALISHLARI VA MUTAXASSISLIKLARINING TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA KREDIT-MODUL TIZIMINING AHAMIYATI Vol. 1 No. 5 (2022): INTERNATIONAL CONFERENCE:PROBLEMS AND SCIENTIFIC SOLUTIONS <https://academicsresearch.com/index.php/icpass/article/view/909>
14. Балтамуратова Аксунгул Пердебай кызы, Абдіқалиева Венера Турдіқали кызы БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУЫ INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1 ISSUE 7 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3
15. Baltamuratova A.P. & Raxmatova R.D. BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA IJODKORLIKNI SHAKLLANTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA ILG'OR MILLIY VA XORIJIY TAJRIBALAR "JOURNAL OF SCIENCE-INNOVATIVE RESEARCH IN UZBEKISTAN" JURNALI VOLUME 1, ISSUE 8, 2023. NOVEMBER ResearchBib Impact Factor: 8.654/2023 ISSN 2992-8869 <https://universalpublishings.com/index.php/jsiru>
16. Baltamuratova A. P., Ulug'ova Ch. B. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING IJODIY FAOLIYATINI TASHKIL ETISH Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences (E)ISSN:2181-1784 www.oriens.uz SJIF 2023 = 6.131 / ASI Factor = 1.7 3(2), Feb., 2023 <https://oriens.uz/uz/journal/article/bolajak-boshlangich-sinf-oqituvchisining-ijodiy-faoliyatini-tashkil-etish/>

